

Nr 230

Av herr **Wahlund**, om inrättande av en särskild arkivchefsbe-
fattning vid svenska ortnamnsarkivet.

I sina petitaframställningar för budgetåret 1958/59 har Uppsala universitet begärt, att innehavaren av professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, måtte befrias från chefskapet för svenska ortnamnsarkivet och i stället åläggas full undervisningsskyldighet. I petitaskrivelse den 14 augusti 1957 har ortnamnskommissionen begärt, att vid svenska ortnamnsarkivet måtte inrättas en arkivchefsbefattning i lönegrad Be 1 och att till innehavare av denna befattning måtte utan ansökan utnämnas nuvarande förste arkivarien och souschefen vid arkivet docenten Harry Ståhl. För närvarande är chefskapet för ortnamnsarkivet förenat med professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, vid Uppsala universitet. — Universitetskanslern har avstyrkt bifall till förslaget om inrättande av en arkivchefsbefattning vid ortnamnsarkivet, och departementschefen har förklarat sig ej vara beredd att tillstyrka förslaget i fråga (statsverkspropositionen VIII, punkt 65).

Svenska ortnamnsarkivet grundades den 1 januari 1928. Arkivets chef fram till den 1 juli 1950 var Jöran Sahlgren, som fr. o. m. 1930 tillika innehade en personlig professur i nordisk ortnamnsforskning vid Uppsala universitet. Vid Sahlgrens avgång den 30 juni 1950 blev den personliga professuren ordinarie professur i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning. Dessförinnan hade utredningar verkställts rörande innehavarens av den nya professuren ställning i förhållande till ortnamnskommissionen och ortnamnsarkivet.

Uppsala universitets humanistiska sektion och större konsistorium hade föreslagit, att den nya professuren skulle skiljas från chefskapet vid ortnamnsarkivet och arkivet få sin särskilda ledning av en arkivchef med arkivteknisk kompetens. Universitetskanslern hade avstyrkt bifall till förslaget, och Kungl. Maj:t hade den 2 juni 1950 föreskrivit, att innehavaren av den nya professuren skulle i denna sin egenskap vara chef för svenska ortnamnsarkivet. Den 21 december 1951 utnämndes dåvarande professorn i nordiska språk vid Uppsala universitet Ivar Lundahl till innehavare av ifrågavarande professur. På grund av att professuren betungades med chefskapet för ortnamnsarkivet, har Lundahls undervisningsskyldighet nedsatts till hälften av den professor enligt § 104 i universitetsstatuterna normalt åliggande undervisningsskyldigheten.

I en skrivelse daterad den 8 mars 1955 anhöll Lundahl hos humanistiska sektionen med instämmande av professorn i svenska språket Valter Jansson och professorn i nordiska språk Ivar Modéer, att sektionen i sina petita

måtte begära, att han såsom innehavare av professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, befriades från chefskapet för svenska ortnamnsarkivet och i stället ålades full undervisningsskyldighet. Universitetet upptog förslaget i sina petitaframställningar för budgetåret 1956/57 och — efter förnyad framställning från Lundahl — för budgetåret 1957/58, utan att det föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Även innevarande år har kravet efter förnyad framställning från Lundahl upptagits i universitetets petita för budgetåret 1958/59.

Som skäl för sin framställning har Lundahl anfört, att tillströmningen av elever till läroämnet nordiska språk vid Uppsala universitet under de senare åren starkt ökat. Antalet tentamina i nordiska språk var år 1950: 61, 1951: 81, 1952: 79, 1953: 110, 1954: 155, 1955: 144 och 1956: 176. Ökningen kommer säkerligen att bli alltmer markant under de närmaste åren. Lundahl framhåller, att ämnets företrädare självfallet nödgas söka efter varje tänkbar förstärkning av lärarkrafterna, för att de svårigheter, som den ökande tillströmningen av elever medför, skall kunna i möjligaste mån bemästras. Den egentliga anledningen till att 1945 års universitetsberedning begärde en ny ordinarie professur i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, var, att de dåvarande professorerna i nordiska språk och i svenska språket borde erhålla »en lättnad i sin betydande undervisnings- och examinationsbörda». Beredningen framhöll, att ämnet nordiska språk »inom den nyspråkliga gruppen intager en central ställning och innefattar ett mycket stort antal forskningsuppgifter, samtidigt som det är av utomordentlig betydelse särskilt för utbildningen av modersmåls lärare». Genom att innehavaren av den nyinrättade professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, på grund av att han tillika blev svenska ortnamnsarkivets chef, måste befrias från hälften av sin undervisningsskyldighet, har de båda nämnda professorerna blott fått halva den hjälp de väntat. Och detta medan tentandernas antal åren 1950—56 ökat med 188 % och så vitt nu kan bedömas under en följd av år framåt kommer att ytterligare starkt öka. Professor Lundahl synes visa på en god möjlighet att avhjälpa undervisningssvårigheterna i ämnet nordiska språk, när han framhåller, att en viss förstärkning av lärarkrafterna lätt kan åstadkommas, om innehavaren av professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, befrias från chefskapet för svenska ortnamnsarkivet och ålägges full undervisningsskyldighet.

Ortnamnskommissionen för sin del krävde redan i petitaskrivelse den 25 mars 1948, att en från professuren särskild arkivchefstjänst inrättades vid svenska ortnamnsarkivet, och kommissionen har framfört samma krav i underdåniga skrivelser den 17 augusti 1948 och den 31 augusti 1949 samt i remissyttrande till universitetskanslern den 23 april 1949. Kommissionen har i sina petitaframställningar 1955, 1956 och 1957 nödgats upprepa sitt krav. Kommissionens motivering är följande. Svenska ortnamnsarkivet har nu nått en sådan storlek och dess arbetsuppgifter fått en sådan omfattning,

att det är ogörligt för en och samma person att förena den alltmer ökande undervisnings- och examinationsskyldighet, som den nya professuren innebär, samt vetenskapligt forskningsarbete, med en vaksam skötsel och en effektiv ledning av ett arkiv av den storleksordning det här gäller. Kommissionen begär att för sitt arkiv få en chef, som odelat kan ägna sig åt arkivets omfattande och brådskande arbetsuppgifter, fortsatta djupundersökningar i fältet, excipering, bearbetning av insamlat material och fortsatt utgivande av det brett upplagda och av såväl forskare som allmänhet starkt efterfrågade verket »Sveriges ortnamn», arbetsuppgifter, som för sitt slutgiltiga lösande helt kräver en arkivtekniskt, administrativt och språkvetenskapligt utbildad institutionschef. Denna kommissionens begäran synes mig i hög grad välmotiverad.

Det råder ju heller ingen motsättning i sak mellan de två berörda parterna, Uppsala universitet och ortnamnskommissionen. Båda kräver, att tjänsten som arkivchef skiljes från professuren. Ur universitetets synpunkt är det önskvärt, att innehavaren av professuren får helt ägna sig åt undervisning och forskning. Ortnamnskommissionen kräver en arkivchef med arkivteknisk kompetens. Arkivchefsskapet är ingen deltidstjänst.

Bibehålles den dubbla befattningen universitetsprofessur-arkivchefsskap, blir det svårt för att icke säga omöjligt att vid en nytillsättning finna en person, som förvärvat en vetenskaplig skicklighet, vilken ställer honom framför medtävlarna, då det gäller själva professuren, och som samtidigt haft tid och tillfälle att förvärva den arkivtekniska kompetens, som krävs hos chefen för ett specialarkiv som svenska ortnamnsarkivet. Både då det gäller professuren och arkivchefstjänsten måste stora krav ställas på innehavarnas (innehavarens) vetenskapliga skicklighet. Då det gäller professuren, är den vetenskapliga skickligheten ensam avgörande. Det är emellertid ingalunda självklart, att en vetenskapligt högt kvalificerad forskare, som efter universitetsmyndigheternas sakkunniga prövning utses till innehavare av lärostolen i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, samtidigt har den praktiska läggning, som gör honom lämpad till chef, och dessutom de nödvändiga arkivtekniska meriterna. Ortnamnsarkivet skulle icke vara betjänat av att ha en chef utan all arkivutbildning och utan förmåga att självständigt kunna leda och planlägga arbetet på ett världsberömt specialarkiv med dess mångfald uppgifter av såväl språklig som praktisk art. Frågan kan ej tillfredsställande lösas på mera än ett sätt, nämligen genom inrättande av en särskild arkivchefsbefattning.

Det finns inom arkivets medarbetarkrets en man, som fyller de anspråk, som måste ställas på en chef för ortnamnsarkivet. Det är förste arkivarien, docenten Harry Ståhl, souschef och föreståndare för expeditionen, tillika ortnamnskommissionens sekreterare. Han är den till tjänstetiden äldste medarbetaren och har varit knuten till arkivet sedan den 1 januari 1929, alltså så gott som från den tidpunkt, då arkivet grundades.

Ståhl förordnades den 15 augusti 1939, då arkivet förstatligades, till arkivarie i lönegrad eo 21, fr. o. m. den 1 juli 1946 lönegrad eo 23, och blev den 1 september 1947 förste arkivarie i lönegrad Ce 29 (nu Ae 24). Fr. o. m. den 1 januari 1951 är han souschef vid arkivet och sekreterare i kommissionen. Under sin tjänstgöring vid ortnamnsarkivet har Ståhl deltagit i alla de arbetsgöromål, som förekommer därstädes. Han har sålunda handlett upptecknare och granskat av dem inlämnade samlingar, verkställt namnutredningar och namngranskningar, deltagit i katalogiseringsarbeten och övriga expeditionsgöromål, tjänstgjort som redogörare för kommissionen och deltagit i bearbetnings- och publiceringsverksamheten, främst rörande Hallands läns ortnamn. Ståhl har även upptecknat ortnamn inom stora delar av Kopparbergs, Västmanlands och Hallands län. Under sin långa tjänstgöring har han förvärvat en utomordentligt stor praktisk och teoretisk kunnsighet i ortnamnsarkivets alla göromål och förskaffat sig en ingående kännedom om arkivets manuskriptbestånd och bibliotek samt om de olika samlingarnas art, värde och tillkomst. Genom sin disputation för filosofie doktorsgrad, som omedelbart följdes av docentur, och sin språkvetenskapliga produktion i övrigt är Ståhl också i hög grad kvalificerad för arkivchefsbefattningen.

Svenska ortnamnsarkivet är numera av samma storleksordning som landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Genom att ortnamnsarkivet utgör remissinstans i namnregleringsärenden, har det utöver de forskningsuppgifter, som åligger detsamma som central för rikets ortnamnsundersökningar, en extra arbetsuppgift, vartill landsmåls- och folkminnesarkivet icke har någon motsvarighet. Denna namnregleringsverksamhet ställer stora krav på arkivets ledning. Inrättas en särskild arkivchefsbefattning vid svenska ortnamnsarkivet, bör denna befattning placeras i en lönegrad, som motsvarar den, i vilken landsmåls- och folkminnesarkivets chef, dåvarande docenten Dag Strömbäck, var placerad, innan han år 1948 tillträdde professur och överfördes på universitetets stat. Denna lönegrad var då Ce 33 och skulle nu efter revideringen av chefstjänstemannalönerna motsvara Be 1. Lönen för en tjänst i Be 1 uppgår till 31 392 kronor i grundlön och 3 840 kronor i rörligt tillägg, summa 35 232 kronor.

Med hänsyn till de omständigheter som ovan anförts, hemställer jag,

att riksdagen måtte besluta

dels att innehavaren av professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, vid Uppsala universitet befrias från chefskapet för svenska ortnamnsarkivet och i stället åläggas full undervisningsskyldighet;

dels att vid svenska ortnamnsarkivet fr. o. m. budgetåret 1958/59 inrättas en särskild arkivchefsbefattning i lönegrad Be 1.

Stockholm den 25 januari 1958

S. G. W. Wahlund